

Ks. Stanisław SOJKA, *Ideal życia kapłańskiego w świetle pism świętego Grzegorza Wielkiego*, Lublin 2003, Wydawnictwo KUL, ss. 227.

Opublikowana przez Wydawnictwo KUL praca ks. Stanisława Sojki jest uzupełnioną wersją rozprawy doktorskiej, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Stanisława Witka w 1986 r. na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Książka jest cenną pozycją wśród wielu opracowań dotyczących problematyki kapłaństwa. Po pierwsze jest przedstawieniem nauki papieża, któremu nadano tytuł *Wielkiego Doktora Kościoła*, pasterza zatroskanego o los Kościoła i kapłanów. Po drugie ujmuje problem kapłaństwa w sposób całościowy: w dobie rozważań analitycznych wciąż istnieje zapotrzebowanie na syntezę i stara się to czynić ks. Sojka swoim opracowaniem. Wśród wielu pozycji tematycznych, dotyczących całej bogatej spuścizny nauczania Grzegorza Wielkiego, widoczny był brak opracowania zagadnienia kapłaństwa. Publikacje podejmujące ten problem, zwłaszcza w literaturze polskiej, miały charakter marginalny.

Prezentowana praca składa się z dwóch części: I. „Założenia ideału życia kapłańskiego” i II. „Realizacja ideału życia kapłańskiego”. W poprzedzającym je wstępie (ss. 31-57) Autor, mówiąc o motywach napisania niniejszej pracy, przytacza słowa zachęty Jana Pawła II wyrażone w liście *Tertio Millenio Adveniente* (42), aby korzystać z duchowego dziedzictwa Ojców i świętych Kościoła. Ks. Sojka kreśli sylwetkę Grzegorza Wielkiego, dając szerokie tło społeczno-polityczne ówczesnej Europy oraz sytuację Kościoła, ważne dla zrozumienia nauczania papieża. Autor pracy podaje we wstępie cel pracy – jest nim odpowiedź na pytanie: jaki wzór życia kapłańskiego wskazuje Grzegorz Wielki, jakie elementy powinnościowe znamionują ten wzór i w jaki sposób ma on być realizowany. Odpowiedzi na powyższe pytania decydują o rozłożeniu materiału w pracy. Motywem podjęcia tej tematyki jest również fakt, że prezentowany przez Grzegorza model kapłaństwa posiada nie tylko wartość historyczną, ale stwarza możliwość recepcji we współczesnym świecie. Na koniec wstępu ks. Sojka przedstawia zakres materiału stanowiący podstawę dociekań analitycznych: bazę źródłową stanowią wszystkie pisma Grzegorza z wyjątkiem tekstów liturgicznych.

Część I ukazuje doktrynalne podstawy ideału życia kapłańskiego, z których wynikają elementy powinnościowe. W rozdziale pierwszym – „Chrystologiczne podstawy ideału życia kapłańskiego” (ss. 61-87) Autor zwraca uwagę na fundamentalny problem, że jedynie w Chrystusie kapłan może odnaleźć swoją tożsamość. Pierwszy paragraf niniejszego rozdziału zatytułowany „Normatywny charakter funkcji Chrystusa” przedstawia chrystologię Grzegorza, co pozwala lepiej zrozumieć jego koncepcję ideału życia kapłańskiego. Ks. Sojka skupia się na normatywnym charakterze funkcji Chrystusa analizując kolejno funkcję kapłańską, nauczycielską i pasterską. Podkreśla, że Grzegorz rozumie kapłaństwo Chrystusa jako pośrednictwo między Bogiem a ludźmi, którego istotą jest Jego dzieło zbawcze uobecnianie w czasie Eucharystii: Chrystus jest ofiarnikiem i ofiarą. Ten fakt domaga się od kapłana naśladowania Chrystusa w Jego ofierze. Analizując funkcję nauczycielską Chrystusa w świetle pism Grzegorza, Autor akcentuje całkowite oddanie się Chrystusa zbawieniu ludzi oraz podkreśla, że dla kapłana Chrystus jest wzorem jedności nauczania i działania. Funkcję pasterską Chrystusa streszcza w Jego ofiarnej trosce o zbawienie dusz ludzkich. Drugi paragraf porusza zagadnienie wzorczego charakteru życia Chrystusa: aktywności i kontemplacji. Chrystus jest wzorem zmierzania człowieka ku Bogu. Postulat ten tym bardziej odnosi się do kapłana. Autor podkreśla przekonanie Grzegorza, że zjednoczenie kapłana z tym ideałem dokonuje się na drodze kontemplacji i aktywności. Wymiary te są wzajemnie powiązane. Mówiąc o kontemplacji, ks. Sojka akcentuje podejmowane przez Grzegorza zagadnienie naśladowania w życiu kapłańskim modlącego się Chrystusa, omawiając zaś aktywny charakter życia Chrystusa, skupia się na cnotach: pokorze, cierpliwości, łagodności, posłuszeństwie i ascezie.

Drugi rozdział (ss. 89-138) traktuje o „elementach powinnościowych życia kapłańskiego” wynikających z Grzegorzowego ideału życia kapłańskiego. W pierwszym paragrafie został poruszony problem miłości Boga i bliźniego. Autor zaznacza, że wzorem miłości jest relacja Chrystusa do Kościoła, podkreślając, że w wizji papieża, miłość Boga i bliźniego jest nierozłączna, priorytet jednak posiada miłość do Boga. Drugi paragraf skupia uwagę czytelnika na cnotach pokory i posłuszeństwa: podkreślony tu został związek pokory z miłością. Autor ujmuje też ten problem od strony negatywnej mówiąc o wadach pychy i próżności w pojęciu Grzegorza. Końcowe refleksje dotyczące cnoty pokory są wprowadzeniem do omawianej cnoty posłuszeństwa. Autor eksponuje myśl Grzegorza, że pokora jest podstawą posłuszeństwa, posłuszeństwo zaś – fundamentem hierarchii i dyscypliny kościelnej.

Trzeci paragraf został poświęcony omówieniu ascezy i czystości ideału życia kapłańskiego. Ks. Sojka przytacza definicję ascezy według Grzegorza Wielkiego jako roztropnej rezygnacji z tego, co dozwolone. Akcentuje też rolę łaski w jej zachowaniu, mówiąc, że zdaniem Grzegorza asceza nie polega na umartwieniach wyszukanych przez człowieka, ale na pokornym przyjmowaniu tych umartwień, które daje Bóg. Życie w czystości oznacza całko-

wite oddanie się Bogu. Zachowaniu czystości sprzyjają wstrzeźliwość, modlitwa i kontemplacja, zewnętrznym zaś jej przejawem jest bezżeństwo. W czwartym paragrafie jeszcze raz powraca Autor do harmonii między aktywnością i działaniem: ta harmonia winna być widoczna w życiu kapłana. Oba rozdziały części pierwszej kończą się streszczeniem poruszanej w nich problematyki.

Część II zwraca uwagę na realizację ideału życia kapłańskiego poprzez pełnienie funkcji kapłańskiej, nauczycielskiej i pasterskiej. Rozdział pierwszy tej części (ss. 141-186) – „Pełnienie funkcji kapłańskiej i nauczycielskiej” zawiera dwa paragrafy. W pierwszym paragrafie Autor przedstawia Grzegorzową wizję kapłana jako szafarza Bożych tajemnic. Dotyczy to sprawowania sakramentów, zwłaszcza Eucharystii i sakramentu pokuty. Zwraca uwagę na Eucharystię jako ofiarę i jako pokarm. W sakramencie pokuty mówi o jego istocie, którą jest nawiązanie przez człowieka zerwanej łączności z Bogiem; zwraca też uwagę na przymioty spowiednika. Drugi paragraf poświęcony został sprawowaniu posługi słowa Bożego. Podkreślony został związek przepowiadania z celebracją Eucharystii, a także obowiązek głoszenia. Autor przytacza tu też przymioty, jakimi według Grzegorza, powinien odznaczać się kapłan jako sługa słowa Bożego: świadomość zależności przepowiadającego od Boga, odpowiednia wiedza oraz cnota miłości powiązana z osobistym świadectwem życia. Silny akcent został też położony na konieczność dostosowania sposobu przepowiadania słowa Bożego do charakteru, poziomu umysłowego i warunków słuchaczy. Konkluduje myślą Grzegorza, że dobra znajomość Pisma św. i codzienne jego rozważanie stanowi punkt wyjścia misyjnego posłannictwa.

W drugim rozdziale (ss. 187-222) omówiona została funkcja pasterska kapłana w ujęciu Grzegorza Wielkiego. Rozpoczyna się on przedstawieniem natury władzy pasterskiej która polega nie tyle na kierowaniu, co pomocy. Winna być nacechowana ojcowską miłością i troską o zbawienie dusz. W kolejnym paragrafie tego rozdziału zajmuje się charakterystyką posługi pasterskiej, dostrzegając w Grzegorzowych pismach trzy płaszczyzny funkcji pasterskiej kapłana: sługi Chrystusa, sługi wiernych i sługi innowierców. W trzecim paragrafie Autor zwraca uwagę na obowiązek dobrego przykładu jako dopełnienie funkcji pasterskiej i najskuteczniejszy środek oddziaływania duszpasterskiego. Rozdział kończy paragraf, w którym zostało ujęte zagadnienie postawy kapłana wobec wartości doczesnych. Zaakcentowana też została konieczność utrzymania dystansu wobec tychże dóbr, ich rola jako środka, a nie celu oraz potrzeba kontemplacji jako gwaranta właściwej relacji do wartości doczesnych.

W zakończeniu pracy znajduje się podsumowanie przeprowadzonych analiz z podkreśleniem praktycznego charakteru nauki św. Grzegorza Wielkiego, wskazanie na trudności w tworzeniu pracy oraz postulat dalszych, szczegółowych studiów nad nauką Wielkiego Papieża.

Praca ks. Stanisława Sojki jest syntetycznym ujęciem zagadnienia ideału życia kapłańskiego. Taki charakter tej pozycji niewątpliwie jest jej atutem. Pisma stanowiące źródła pracy są cytowane w języku oryginalnym. Każdy paragraf i rozdział kończy się krótkim podsumowaniem. Jest ona także cenna z innych powodów. Oprócz wymiaru historyczno-teologicznego, istotnego z punktu widzenia badań naukowych, ważnym jej elementem jest ukazanie ponadczasowego przesłania nauki o kapłaństwie Grzegorza Wielkiego. To ono zadecydowało, że lektura pism tego papieża weszła do programu formacji duchowieństwa następnych wieków. Pisma Grzegorza kreślą sylwetkę papieża jako osoby szczególnie wrażliwej na znaki czasu. Lata jego życia i posługi to schyłek epoki starożytnej. Zachodzące wówczas przeobrażenia i ich analiza w świetle chrześcijańskiej wiary pozostawiły swój ślad na jego twórczości. Można z niej także wysnuć wniosek, że Grzegorz był wielkim znawcą ludzkiej psychiki, o czym świadczy choćby obszerna część *Księgi reguły pasterskiej*, w której papież pisze, w jak różnorodny sposób należy pouczać poszczególne kategorie ludzi. Ks. Sojka podkreśla, że nauka Grzegorza Wielkiego o kapłaństwie nawiązuje do wcześniejszych pisarzy chrześcijańskich: Leona Wielkiego, Benedykta, Grzegorza z Nazjanzu, a szczególnie do Augustyna. Odróżniają go od nich natomiast „zwiększone kompetencje, w jakie wyposaża posługę kapłańską w problemy życia świeckiego oraz wielka praktyczność”.

Omawiana praca, jak każde dzieło ludzkie, nie jest pozbawione pewnych mankamentów, zwłaszcza metodologicznych. Przede wszystkim w przypisach jest zbyt mało odnośników do pozycji, które w dużej ilości zostały umieszczone w bibliografii. Często znaczną partię przypisów stanowią wyłącznie łacińskie cytaty pism Grzegorza Wielkiego. Z punktu widzenia poprawności polszczyzny nie wydaje się też trafnym użycie w temacie rozdziału II i potem powtarzającego się w pracy przymiotnika „powinnościowy”; bardziej właściwe byłoby zastosowanie określenia opisowego. Pod względem naukowym praca jest ważnym opracowaniem i cennym uzupełnieniem bibliografii dotyczącej twórczości św. Grzegorza Wielkiego. Liczne praktyczne wskazówki Grzegorza dotyczące życia kapłańskiego, cytowane i analizowane w pracy, są potwierdzeniem zasady przyjmowanej przez Ojców Kościoła, aby refleksje naukowe zawsze służyły pożytkowi duchowemu wiernych, w tym wypadku – kapłanów.

Ks. Marian Strankowski – Lublin, KUL